

Šiame numeryje:

Antanui Baranauskui 150 metų.
O. V. Milašiaus poezijos pasaulio bruožai.
Humanistinis pulsas Verdi operoje „Don Carlo”.
Gyva kalba grafikos lakštuose.
Senosios Rusijos šviesuomenės atsišveikinimas su savo kraštu Čechovo dramoje „Vyšnių sodas”.
O. V. Milašiaus kūrybos fragmentai.
Reginos Žymantaitės-Peters koncertas Chicagoje.
Anatolijaus Kairio „Šventasis Princas”.
Chicagos teatruose.

Kertinė Paraštė

Antanui Baranauskui 150 metų

Sukaktys yra savotiška bendruomeninio žmonių gyvenimo problema. Viena, jos dauginasi nesulaikant. Kas penki metai (tokia jau dabar mūsų priimta konvencija) galima tą pačią sukaktį ir vėl minėti. O taipgi nuolat daugiau amžiaus sulaukia svarbūs mūsų žmonės ir yra verti pagerbimo, nuolat iškeliama į amžinybę tie, kurių atšvaitas mūsų atmintyje dar norime kiek pratęsti, ir todėl griebiamės tų bent kiek apvalesnių skaičių šiems tikslams. Iš kitos pusės, yra grėsmė, kad mūsų viešas minties pasaulis, o ypač spauda, gali paskęsti po visų galimų sukaktių srautu. Rūpestingai sukaktis registruodami, jas „tinkamai” (reikia, kaip galima, plačiau) žymėdami, aišku, būsimie atliek patriotinę ir moralinę pareigą, tačiau tai bus gyvenimo aktualijų ir mums patiems svarbių klausimų sąskaita. Tai labai teisingai prieš kiek laiko yra iškelęs ir mūsų bendradarbis Pranas Visvydas, „Akiračiuose” nuogastaudamas, kad didelė mūsų apaudos dalis tampa tik visokių sukaktuvių registru.

Bet sukaktys sukaktimis nelygios. Yra sukakti, kurių niekas iš šalies neturi priminti — jos ateina pačios ir atneša džiaugsmą ir pasididžiavimą kai kuriais mūsų kultūros istorijos klotais, o ypač mūsų tautos asmenybėmis, ir savaime telkia dėmesį į jose sukaupią neblėstančią reikšmingą idėjinį ir jausminį turinį. Viena tokių sukačių, drįstame siūlyti, yra vyskupo Antano Baranausko gimimo 150-tosios metinės.

Antanas Baranauskas, gimęs 1835 m. sausio mėn. 17 d., yra mūsų istorijon įėjęs kaip Lietuvos bažnyčios vyskupas, poetas, kalbininkas ir matematikas. Jis — „Anykščių šilelio” autorius, vieno pačių pirmųjų mūsų literatūros didelių kūrinių, paruošęs aušrininkams kelią, nes iš miško likimo jis gebėjo

sukurti gilų Lietuvos tragedijos simbolį. Nors vėliau jis nuo kūrybos atitoko, o taipgi jo laikysena tuometinio aštraus lenkiškos ir bėkylančios lietuviškos kultūros sankirtos atžvilgiu tebėra problematiška, jis tebešviečia mums, kaip savo laiko bendruomenės pulsą pajutęs šviesus žmogus, vienas iš tokių, koks tuo metu buvo be galo reikalingas mūsų tautai, kaip jai reikalingas tokių ir dabar. Jo literatūrinis ir mokslinis palikimas dar nėra pakankamai išnagrinėtas — sukakties proga esame kreipęsi į kai kuriuos mūsų liuanistus ir tikimės artimoje ateityje jų įžvalgas pateikti skaitytojams.

Tuo tarpu dėmesį pagauna su kokių atsidėjimu ir, sakykime, meile Antano Baranausko 150 metų gimimo sukaktis buvo pažymėta okupuotoje Lietuvoje — nors vyskupo titulas jam nubrauktas, bet spaudoje jam skirta turbūt nemažiau vietos, negu dabar sulauks Michailas Gorbaciovas, pakeitęs a.a. Konstantiną Černenką. Gvildenamas jo įnašas lietuvių poezijai (rašo svarbiausias literatūros kritikas Vytautas Kubilius), kalbotyrai (svarsto žymius kalbininkus Zigmąs Zinkevičius), ir net matematikai (čia straipsnį rašo pats Vilniaus universiteto rektorius Jonas Kubilius — nors Baranauskas, kaip žinoma, tebuvo diletantas matematikos srityje, atitvertas nuo tuometinių Vakarų pasaulyje vykstančių tyrinėjimų). Galime jausti, kad Baranausko sukaktis jungia „mus” ir „juos” — visi lietuvių prie jos susikaupiam, savo pačių tautinių interesų vedini. Nuostabu, kad 19 šimtmečio mūsų pranokėjai, dovanoję mums tautinį atgimimą, dabar tampa kaip jungtis idėjinio ir kultūrinio atžvilgiu tragiškai draskomai tautai.

Antanas Baranauskas gyvas ir mums, ir jiems tam tikru beveik pagrindiniu poveikiu. „Anykščių šilelis” nelieka tik romantizmo

O.V. Milašiaus poezijos pasaulio bruožai

JOLITA KAVALIČNAITĖ

Tūkstantis devyni šimtai trisdešimt devintaisiais metais, sako André Blanchet, Fontainebleau kapinėse palaidojo nežinomąjį: vieną iš pačių... didžiausių mūsų kalba rašiusių poetų. Ir vieną iš daugiausia iš savęs reikalavusių. Pagaliau ir vieną iš mažiausiai įvertintųjų... Atleisk, Milašiau! Tai tu esi vienas iš tų, kurių Prancūzija nepastebėjo ligi paskutinio atodūso, kad vėliau tavimi didžiūtuosi...

Taip kalbėjo Blanchet prieš daugiau kaip dvidešimt metų. Tačiau šie jo žodžiai dar tebetinka ir šiandien, nes Milašius, šis, Jean Rousselot žodžiais, aiškiaregis, pranašas ir poetinis genijus, yra ne tik vienas iš pačių didžiausiųjų, bet turbūt ir pats didžiausias mūsų amžiaus poetas, kuris tebėra dar nepakankamai pažįstamas ir šiandien.

O ar pažįstame jį ir mes patys, ir Lietuva, kurios žemė jį pagimdė ir kurią jis taip nuoširdžiai mylėjo? Ar pažįsta jį Prancūzija, kurios literatūrą jis praturtino giles minties ir aukštos meninės vertės kūriniais? Pagaliau ar pažįsta jį Vakarų pasaulis, kurio kultūrai jis priklausė? Vargu ar jį visus šiuos klausimus galėtume atsakyti teigiamai, nors nuo šio didžiojo poeto gimimo jau praėjo daugiau kaip šimtas metų.

Šalis, kurioje Milašius gimė ir kurios jis, prasmingais autobiografinio romano „Meilės įvadas” (L'Amoureux Initiation) personažo Sassolo Sinibaldi žodžiais, būdamas likimiškai paženklintas prisiminimams, niekad neužmiršo, yra mūsų visų žemė — Lietuva. Lietuvos gamtos peizažas ir jo siela, harmoningai susiliedama su vidinio poeto pasaulio plotais, visada buvo gyva jo būties g-

dokumentu, lyriškai gamta apdainavusia poema — jis yra manifestas, skatinantis dabartinės Lietuvos rūpestį gamtos apsaugą, sužadintą jau mūsų laikų ekologijos mokslo, o tačiau susiliejantį su lietuvių meile savo tėvynei, tapusį intensyviausia jos priespaudos sąlygomis dabar įmanoma patriotizmo apraiška, pakaitalu laisvės troškimo viešai išraiškai. Bet kaip Anykščių šilėlių sunaikinusią jėgą poetas susiejo su caro valdžios dvasine lietuvių priespauda, taip jis yra mums palikęs dar vieną svarbų testamentą: liaudiška ir nuostabią taiklia mūsų kalba išsakytą bendros mūsų istorinės patirties susumavimą ir mūsų nenugalimą — jo poemos „Kelionė Peterburkan” eilutė: „Kad tu, gude, nesulauktum...” Ir po daugiau kaip šimto metų ji, įgludusi mūsų sąmonėn, išves mus į savo pačių ateitį — ne kieno nors sugalvotą savo imperijos pakraščius — Suomijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Lenkijos, Balkanų tautų, Afganistano ir t.t. pavergimą, užgožimą ir sunaikinimą. Su Baranausku tebesakome: „Bus, kaip Dievas duos, — ne tavo priesakai nedori”. (a.l.).

lumose. Tai liudija ir jo paties žodžiai, kurie atskleidžia jo gimtosios žemės fizinį ir dvasinį vaizdą: — Ateikite, o aš savo mintimi nuvesiu jus į keistą šalį... Tikrai vienas nenutylančias virpesiais aidi ir nebaigtame jo romane „Zborovskiai”, neabejotinai turinčiame ir autobiografinių momentų, atskleidžia ir poeto gimtųjų namų sielą. Iš šių namų aidi gili ir nuoširdi vienvatė, liūdesio ir ilgesio melodija. Tai Milašiaus praeities namai — „la maison du passé”, kuriuose tebegirdimi poeto vaikystės dienų žingsniai ir jį kuriuos poetas savo dvasios sparnais taip dažnai sugrįžta.

Iš tikrųjų nėra vis tiek, kada ir kur poetas yra gimęs: ilgesį sukeliančiose laukų lygumose, niūrių kalnų papėdėje ar amžinai ošiaučio ir siūbuojančio jūros pakraštyje. Visas tas išorinis pasaulis, jo garsai ir spalvos, jo daiktai ir jų gėsmės veikia ir formuoja rašytojo ir poeto sielą, kuri neišvengiamai atsispindi ir jo kūryboje. Išorinė aplinka ir ypač jau mūnė praeities namai, tylūs ir paslaptingi, o taip pat ir gimtosios žemės peizažas, su kuriuo Milašius buvo taip intymiai suaugęs — visa yra ir jo kūryboje. Namai ir jų dvasia ypač gliai ir neišdildomai įsivėrė į žmogaus sielą vaikystėje, kuri, Gaston Bacheard žodžiais, iš tikrųjų yra daugiau negu tikrovė: „L'enfance est certainement plus grande que la réalité”.

Milašius, Edmond Jaloux žodžiais, susiformavęs praeities ilgesio ir neapibrėžiamos palaimos troškimo dvasioje, buvo be galo jautrus ne tik poetinei namų erdvei, bet ir gamtai, kurioje jis juto ir girdėjo dieviškosios paslapties aidėjimą. Jis, kito tyrinėtojo žodžiais, girdėjo beveik nepajuntamus virpesius, kuriais gamtoje atsiskleidžia dieviškas plazdėjimas. Tad ir toje vaikystėje, praleistoje gimtosios žemės peizažo ir namų dvasios aplinkoje, Milašiaus siela intymiai susiliejo ne tik su praeities ilgesiu, kylančiu iš daiktų gelmių. Joje užsimezgė ir labai nuoširdus jo dvasios dialogas su išorinio pasaulio personažais: raudančiais gluosniais, dilgėlėmis, kurių išorinėje laikysenoje, atrodo, yra to, kas artima poeto sielai: vaikystės ilgesio, vienvatės, kančios ir meilės melodijos.

Ir visa tai atsispindi ir Milašiaus kūryboje. Vaikystės ilgesyje atsiskleidė ir pajutimas vienvatės, kuri, jau cituoto Bacheard žodžiais, yra reikšminga ir kūrybiniu atžvilgiu. Ją pabrėžia ir pats poetas: jį tuo pačiu laiku yra ir motina, ir kūdikis. Ji ir kuria, ir yra kuriama. Tad ir Milašiaus vienvatė nėra dramatiška. Ji yra vidinis susitelkimas ir tarytum tam tikras centras, iš kurio išsinduliuoja ir kiti pagrindiniai poeto sielos aspektai, kurie ryškiai atsispindi ir jo kūryboje: praeities ilgesys, kančia ir meilė, pereinant metafizinėn sritin ir tampanti nuoširdžiu ir giliu troškimu susitikti su Dievu, kuriame jis galėtų pasislėpti: „Viešpaties ramybėje noriu miegoti ir pasislėpti”, sako poetas viename savo eilėraštyje.

Milašiaus vaikystė, paženklinta „praeities namų” dvasia, ypač gliai ir ryškiai atsispindi jo poezijoje. Galima teigti, kad ji, o ir toji aplinka, kurioje ji prabėgo, buvo tasai pasaulis, kurio jis visą gyvenimą ieškojo ir kuris jį lydėjo jo žemės ir poezijos keliais. Ir niekad

ties ilgesio ir neapibrėžiamos palaimos troškimo dvasioje, buvo be galo jautrus ne tik poetinei namų erdvei, bet ir gamtai, kurioje jis juto ir girdėjo dieviškosios paslapties aidėjimą. Jis, kito tyrinėtojo žodžiais, girdėjo beveik nepajuntamus virpesius, kuriais gamtoje atsiskleidžia dieviškas plazdėjimas. Tad ir toje vaikystėje, praleistoje gimtosios žemės peizažo ir namų dvasios aplinkoje, Milašiaus siela intymiai susiliejo ne tik su praeities ilgesiu, kylančiu iš daiktų gelmių. Joje užsimezgė ir labai nuoširdus jo dvasios dialogas su išorinio pasaulio personažais: raudančiais gluosniais, dilgėlėmis, kurių išorinėje laikysenoje, atrodo, yra to, kas artima poeto sielai: vaikystės ilgesio, vienvatės, kančios ir meilės melodijos.

Ir visa tai atsispindi ir Milašiaus kūryboje. Vaikystės ilgesyje atsiskleidė ir pajutimas vienvatės, kuri, jau cituoto Bacheard žodžiais, yra reikšminga ir kūrybiniu atžvilgiu. Ją pabrėžia ir pats poetas: jį tuo pačiu laiku yra ir motina, ir kūdikis. Ji ir kuria, ir yra kuriama. Tad ir Milašiaus vienvatė nėra dramatiška. Ji yra vidinis susitelkimas ir tarytum tam tikras centras, iš kurio išsinduliuoja ir kiti pagrindiniai poeto sielos aspektai, kurie ryškiai atsispindi ir jo kūryboje: praeities ilgesys, kančia ir meilė, pereinant metafizinėn sritin ir tampanti nuoširdžiu ir giliu troškimu susitikti su Dievu, kuriame jis galėtų pasislėpti: „Viešpaties ramybėje noriu miegoti ir pasislėpti”, sako poetas viename savo eilėraštyje.

Milašiaus vaikystė, paženklinta „praeities namų” dvasia, ypač gliai ir ryškiai atsispindi jo poezijoje. Galima teigti, kad ji, o ir toji aplinka, kurioje ji prabėgo, buvo tasai pasaulis, kurio jis visą gyvenimą ieškojo ir kuris jį lydėjo jo žemės ir poezijos keliais. Ir niekad

A. Bilis

O. V. Milašiaus portretas, 1930

poetas neišsivadėjo vaikystės temų. Jos lydėjo jį iki pat jo mirties. Apie ją ir apie vaikystės dienų šalį, atrastą ašarose, Milašius kalba viename savo eilėraščių rinkinio „Septynios vienvatės” kūrinyje, pavadintame „Vaikystės šalyje” (Dans un pays de l'enfance).

Ši ašarose atrasta vaikystės šalis, ši praeitis, sugrįžusi iš „už laiko ribų” (un passé hors du temps), niekur neatsiskleidžia nerūpestinga mažų dienų giedra ir niekad nesuaidi šviesiomis melodijomis. Čia, kaip ir visur ir visada, jaučiamas gilus poeto liūdesys ir skausmas. Ir visa — visa išorinė aplinka, iškilusi jo sieloje, transfigūruota iš jo būties gelmių kylančia melancholija ir nudažyta jo dvasios virpesių spalva. Iš viso eilėraščio liejasi gilus gailėstis, kurį pabrėžia po kiekvienos strofos einantis refrenas: „O diena lyja visoje tuštumoje” (Mais le jour pleut sur le vide de tout):

Kokie žodžiai, kokia balsai
seną muziką
Virpa manyje nerealio tavo
esimu,
Tamsus dienų balandis —
tolimas, drungnas, gražus
Kokios muzikos, aidinčios
sapnuose?
Po kokiais tolimes vienvatės
lapais,
Kokioje tyloje, kokia melodija ar
kokiame
Sergančio vaiko balse tave,
o gražioji,
O tyroji, o muzika, girdėtoji
sapnuose?
— O diena lyja visoje tuštumoje.

Vaikystė ir apskritai praeitis labai dažnai suaidi ir kituose Milašiaus eilėraščiuose. Kai kur poetas išgirsta — „suvengia praeities arkliai”, atsiskleidžia praeities vakaro dvasia ir jos daiktų nuotaika bei laikysena. O eilėraštyje „Metai buvo praeities prisiminimų” suskamba graudi visa ko praėjimo melodija ir atsiskleidžia niekuo nepaguodžiamas širdys:

Metai buvo prisiminimų laikų,
Mėnuo buvo rožių mėnesienos,
O širdys tų, kurių niekas
nepaguodžia.

Aplamai daugelyje Milašiaus eilėraščių atsiskleidžia ir iškyla tai, kas savaime suskamba praeitimi ar praeities dvasios tonais — balsas, kuris yra kaip mėnulio garsas sename šauny, kur birželio aidas ateina atsigerti:

Tavo balsas yra kaip mėnulio
garsas sename šauny,
Kur aidas, birželio aidas ateina
gerti.

Toji praeitis atsiskleidžia visur: ir senų kapinių vėjuje, ir lempos šviesoje, ir sutemoje, kurios visada atneša truputį senų gerų laikų:

Neprisidink lempos, ši prieblanda
yra mūsų draugė,
Ir niekuomet neatneša
neatnesdama
šiek tiek gerų senų laikų.

Tačiau šie tolimi Milašiaus vaikystės prisiminimai nei erdvės, nei laiko plotmėje, teigia Jean Audart, labai toli nuo nevilties:

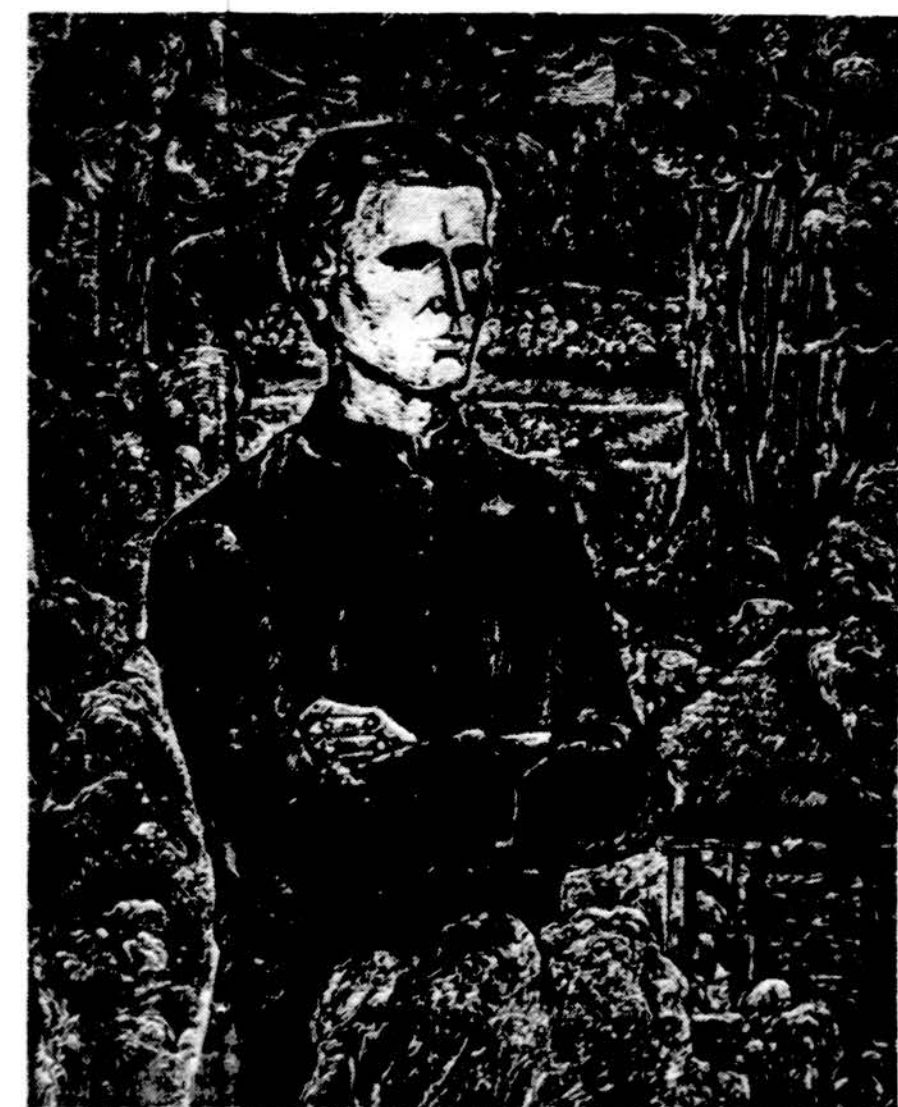
Tai buvo labai seniai —
klausk, karti kito pasaulio meile.

Tai buvo labai toli, labai toli —
klausk gerai, mano seserie iš čia.
Gimtojoje šiaurėje, kur pirmųjų
čių laikų kvapas kyla iš didžiųjų
ežerų vandens lėlių ir rūkas — iš
legendose nugrimzdusių obelių
sodų.

— dainuoja Milašius „Nebaigtoje simfonijoje”.

Nors — tai jau sakyta — ir nėra Milašiaus poezijoje juodo pesimizmo, joje vis dėlto juntamas egzistencinio — likiminio pobūdžio liūdesys ir net gilus skausmas, kylantis iš senų kapinių, alėjų, uždengtų nukritusiais medžių lapais, ar kapais dvelkiančių spintų — visa, kas primena kančią ir mirtį.

Ir tai — toji poeto prabėgusių tolimos jaunystės dienų nostalgija, o taip pat ir tų vaikystės dienų aplinkos (Nukelta į 3 psl.)

Edmundas Ziaubėris

Antanas Baranauskas (Lino raizins)

Humanistinis pulsas operoje „Don Carlo“

Tie mūsų kultūrininkai bei operos entuziastai, kurie susirūpinę seka Chicago lietuvių operos sunkiančią kovą už savo išsilaikymą, be abejojimo, su džiaugsmingu pasididžiavimu sutiko žinią apie jos 8 m. balandžio 27-28 d. statomą Giuseppe Verdi „Don Carlo“. Džiaugtis reikėtų ne vien dėl to, kad tai viena iš kompozitoriaus didžiausių ir brandžiausių operų, stebinti savo muzikinių bei sceninių užmojų kalibru, kiek dar ir dėl to, kad ji užima ypatingą vietą Verdžio operų spektre savo unikaliu idejiniu spindesiu. Mat kaip tik šioj operoj gal pilniausiai, dramatinio sankirčio su praeities reakcinėmis galimybėmis fone, išsakyta abiejų operos kūrėjų — dramaturgo Friedricho Schillerio (kurio to pat vardą tragedijos pagrindu Joseph Mery ir Camille du Locle parašė libretą) ir kompozitoriaus Giuseppe Verdi humanistinio tikėjimo credo. Nesileisdamas į detaliu libreto aptasakymą, šia čia tik schematiškai teuzgriebsiu mano temai išgildinti būtinus jo metmenis.

16 a. Ispanijos imperijai savo galybe dominuojant pasaulyje, jos valdovs, užkėjęs fanatiškas karalius Pilypas II (bosas) turi sūnų Don Carlo (tenoras), kuris keistu likimo žaismu yra visiškai priešingybė tėvui: šviesiojo liberalizmo pasekėjas ir karštas idealistas. Princas Don Carlo ir jo vienintelis draugas Rodrigo, Markizas di Posa (baritonas) yra pagrindiniai šulai Flandrijos laisvės sąjūdį, kovojančio už atskirymą nuo jį prisijungusios Ispanijos. Pagal Didžiojo inkvizitoriaus (pasak Schillerio, kardinolo, bosą), kurio jurisdikcija dualistinio režimo svarstyklėse paprastai persverdavė karaliaus pasaulinę galią, teisinis bei moralinis standartas, tokia Don Carlo ir Markizo veikla — tai jau mirtimi baustinas valstybės išdavimas.

Princo Don Carlo trumpalaikę pažintį karštai pamiloji sužadėtinė Elizabeth de Valois (Prancūzijos karaliaus Henriko II dukte, sopranas) tų pačių valstybinių interesų nulemtu turi ištėkti už jo tėvo. Skaudus jos netekimas galutinai suformuoja princo apsisprendimą pasvesti savo gyvenimą aukštesniam Flandrijos idealui. Tad nors veiksmas, vystydamas stiprią meilės tematiką, persipina įvairiaspalviu romantizmo epizodų vainiku (princesės Eboli, mecosopranas, įsiterpimas), tačiau jo esminis dinaminis variklis yra tų dviejų priešingų ideologijų pasauliui totalinis susikirtimas. Tai susikirtimas tarp smurtinio despotizmo, kuriam atstovauja savo kietu fanatizmu impozantiškos karaliaus Pilypo II ir Didžiojo inkvizitoriaus figūros, ir liberalinio humanizmo, ginamo galop valstybinės imperijos negailestingai sutriuškina- mo idealistų poros: Don Carlo ir Markizo.

Nors Karaliaus ir Inkvizitoriaus personazuose įkūnytas blogis ir laiko sukaustęs viduramžinės Ispanijos gyvenimo realybę, tirosniškos priespaudos nesu- traukiamais apkalais, užtai gerio moralinio triumfo vizija aiškiai ir galingai valdo abiejų operos kūrėjų psichologinę svajonių erdvę. Tam jų svajoniam gerio moraliniam triumfui akcentuoti operoj įvedami net du mistiškai antgamtiški epizodai.

Kai antro veiksmo finali- nėje auto-da-fė scenoje ant lauzo deginamų heretikų kūnai dūmų kamuoliais rūksta į dangų, iš tolimųjų aukštųjų ataidi mistinis

STASYS LIEPAS

balsas: „Dangun plasnokit, skriaudžiamųjų sielos! Paguodą raskit Viešpaties taikoje!“ O pavergtos Flandrijos deputatų choras šios scenos gale širs- ta su bemaž maištavimo gaida prieš Dievą: „Ir Tu tai pakenti, o Dangau? Nesutramdai ugnies liežuvių? Štai Tavo vardu įjebtas laužas tai liepsnoja!“

Antrasis gi antgamtiškas epizodas įvedamas pacioje operos pabaigoje. Libreto pagrindu tarnavusi Schillerio tragedija baigiasi, Pilypui II atiduodant Don Carlo į Didžiojo inkvizitoriaus rankas ir šiais žodžiais skelbiant mirties ištarmę savo sūnui: „Kardinole, aš savo pareigą atlikau! Dabar atlikit savąją!“ Tačiau operos finalas išėjo visai kitoks. Jau už laisvės idealą nuo despo- to kulkos žuvus Markizui di Posa, operoj nebeleidžiama panašiai sunaikinti ir jo ištiki- mo draugo Don Carlo. Belieka tik šauktis antgamtinės intervencijos. Libretistas tai padaro, pačiame finale įves- damas Imperatoriaus Karolio V smėklą, kuri ir išgelbsti, nusitempdama paskui save, jau inkvizicijos pareigūnų griebiamą suimti Don Carlo. Nors ir pažeisdamas drama- turginę tikimybę, šis antras epizodas bent tuo simboliškai būdu turėjo gelbėti moralinę humanizmo pergale, kad blogio galybė totaliai nesutriuškintų paskutinių gė- rio gynybos mohikanų.

Tiesiog nuostabu, kaip ši „politinė“ sužeto struktūra gebėjo ištraukti iš Verdžio ikvėpimo versmių tokiu gaivalingu dramatiškumu sukuriuojančią muziką. Tad pasekime, kaip teksto veržlumas, gilaus įdejungimo pažadintas suplaka „Don Carlo“ muzikos dinaminis pulsas ypač šiose dviejose sukrečiančių „politinių“ dialo- gų scenose. Tai karaliaus Pily- po ir Markizo scena pirmojo veiksmo pabaigoje ir Pilypo bei Didžiojo inkvizitoriaus sce- na trečiajame veiksmo (4 veiksmų operos versijoje).

Pirmojoje jų Markizas, paties karalius paliktas pas save audiencijai, užuot pagal tradiciją prašęs kokių asme- ninį malonių pačiam sau, padaro beprotiškai drąsą intervenciją pavergtos Flandrijos naudai. Visa tai vyksta aršiai aštrėjančio pasnėkėsio forma. Monarchas nesidrovį prieš jį apsinuoginti savo ideologijoje: „Tiktai krau- jų galu aš taiką dovanot pasauliui...“ Mano kardas atšaldo kreivatiškiu entuziaz- mu... Mirtis mano rankose yra gyvenimo pasėlis... Žvelk į Ispaniją: nei miesto darbinys, nei kaimo žemdirbys neturi jokių skundų nei prieš Dievą, nei prieš karalių. Tą pačią taiką aš duosiu Flandri- jai! Visai jau nebesivaldyda- mas, nusispjovęs į savišau- gą, Markizas drastišku atvirumu jam į tai atsauna: „Baisinga tai, klaiki taika! Tai taika kapinyne!... Jūs imperi- ja — tai didžiuliai, pasibai- sėtinai tyrai, kur kunigai žudo, o kariai plėškauja, kur visi keikia Pilypo vardą... Nešk į pasaulį laimę! Duok jam laisvę!“

Toks Markizo jautriai idea- listinis indoktrinavimas ne- kiek nesuvirpina karaliaus politinės sąžinės, bet jis už tai, kaip už naivumą, čia pat Markizui duoda išrisimą, tik grasiškai dukart įspėdamas sergėtis Didžiojo inkvizi- toriaus... Aiman, šis įspėjimas Markizo jau nebeišsaugoja — jis vėliau žūva nuo kulkos kalėjimo scenoj, kaip inkvi- zitoriaus egzekucijos auka.

Dabar atskleiskime operos antrąją, būtent Pilypo ir

Didžiojo inkvizitoriaus „poli- tinę“ sceną, kurioj yra tragiš- kai išsprendžiamas ne tik aukščiau aptartoj Markizo, bet ir jo draugo Don Carlo liki- mas. Čia šurkščių relje- fingumu išryškėja Didžiojo inkvizitoriaus profilis. Šioj scenoj jo spaudimu iš karaliaus yra išgaunami abie- jų idealistų mirties sprendi- mai. Aštriame dialoge kardino- las triuškina karalių „filosofiniais“ argumentais. Karaliaus klausimą, ar jis, būdamas krikščionis, turis teisę pasmerkti savo sūnų egzekucijai, Inkvizitorius sofistiškai atremia, esą Die- vas irgi paaudėjęs savo Sūnų žmonėms atpirkti... Karaliaus sąžinės šauksmas, ar jis galis savo prigimty nutildyti tėviš- kos meilės instinktą, Inkvi- zitorius nuramina griežtu reikalavimu viską nutildyti dėl paklusnumo tikėjimui. Ir karalius pasiduoda. Susidoro- jus su Don Carlo, Inkvizi- toriui kiek sunkiau sekasi išgauti karaliaus aprobatą sulikviduoti Markizą. Savo kariniais nuopelnais, lojalu- mu, savo kilnios nesavanau- diškos asmenybės poveikiu jis buvo įsigijęs monarcho ne tik visišką pasitikejimą, bet ir draugo — asmeninio patikėti- nio padėtį. Štai kodėl, Kardinolui pareikalavus maištininko Markizo galvos, Pilypas šoka į aršiai ginti, išskirdamas iš visų dvariškių kaip patiki- mąysią savo draugą. Jau supykęs, jis dar nepažūta ir prieš Inkvizitoriaus argumen- tų, esą tikras karalius turis pakilti virš reikiamumo turėti draugų bet kokių žmogų. Tiktai jau jam bebendant audien- ciją nutraukti, Kardinolas atskleidžia savo vyriausiąjį kozių, tiesiog grasinamas pačiam karaliui inkviziciniu teismu. Ši korta visada laimi, ir jis išsėna iš audiencijos, išsinešdamas karaliaus sutikimą dviem egzekucijom... Gi atšauri dviejų bosų scena baigiasi sugniuzdinto monar- cho sarkastiškai karčių nusiskundimu, jog sostas visa- da privalas nusilenkti alto- riui.

Šios dvi vyriškos scenos, bene išpuodingiausios ilgoje operos trukmėje, kažkaip giminiuojasi, įkorpamos į aukščiausią išraiškingo dialo- go pakopą. Jų rečiatyvai spindi, lyg operinių brangak- menių parodoj, gyvybingu impulsyvumu, neperpasdami savyje ir įdomiai įvairuojan- čiu melodinių pradų. Čia Ver- di naujų stilistinių priemonių atidengimu į savitąjį „vagne- rinio“ dialogo išvystymą lyg prasmina tąką didiesiems savo sedevrams „Aidai“ ir „Othello“. Orkestras reflektuo- ja kiekvieną mintį, kiekvieną nuotaikų variantą, išreiktą ar neisreiktą solistų dialoguose, sukonstruotose iki aukščiausios kulminacijos įtampo- kylančių pasnėkėsijų forma. Kiek teksto poetinis srautas, idejinio idealizmo eksplođuo- jamas, spontaniškai nešasi ir aukštybes, tiek ir operos muzi- ka retu meistriškumu ieško visuose savo elementuose garsinio atliepimo žodžių neišsakyti prasmę sustiprin- ti. Net tie išdidūs operinio repertuaro kritikai, kurie labiausiai raukosi dėl jo per- dažno pasinėšimo į smaguria- vimą saldių sentimentaliumu, „Don Carlo“ operoje galės „atsigauti“, perkeldinti į gal- net šurkščių istorinę realybę su socialinių, religinių proble- mų skausmingo konvul- sijos, su vergiamų bei engia- mųjų tautų niūriais užklusiais.

Šią giliausią ir plačiausią Giuseppe Verdi operą, jo didin- gą muzikinį humanistinio tikėjimo manifestą paversti brandžiai meniniu pastatymu — muzikiniai, vaidybiškai, na, ir butaforiškai — yra net

Alfonso Dargis

Seima, 1981

Gyva kalba grafikos lakštuose

Sakoma, jog savo kaime pranašų nebūsi. Ne visos mūsų meno parodos rengia- mos lietuviškose patalpose. Blogai, kad tų parodų skai- čius sumažėjo, nors sąlygų bei gabijų dailininkų, profesio- naliai kuriančių, atrodo, netrūksta. Chicago Jaunimo centro galerija tikrai „čiurio- niska“ ir jauki savo dvasia, įrodanti patalpų tinkamumą, sudaranti pradžios pažan- gesnės ekspozicijoms. Gaila, kad kartais mes to nepaste- bime ir nepagalvoje su savo kūriniams bėgime į miesto centrą, tikėdamiesi „atrasti laimės“, kaip tas vargstantis aktorius, nuvykęs į Holivudo meką. Iš tikrųjų mūsų sąlygos geros, o patalpos gal net pavydėtinos, Chicago gale- rijų savininkų akimis žiūrint, bet būna atvejų, kada ne pro- šal susidraugauti ir su aplin- ka. Manytina, kaidos nepada- rė čikagiečiams žinomas meno kolekcionierius Karolis Avi- zienis, suruošdamas lietuvių grafikų kūrinių parodą Bever- ly Arts Center patalpose. Tiesa, minėtas centras netoli, mūsų kaimynystėje — veiklus kultūrinio gyvenimo punktas pietinėje Chicago dalyje. Čia vyksta ne tik parodos, bet ir koncertai bei paskaitos. Mokslinį prieglobstį randa ir studentija. Žodžiu, tai židyns, kuris mums irgi gali duoti minčių, kaip prototipas mūsų svajoto ir būtinu lietuvių dailės muziejaus įgyvendini- niui.

Parodoje darniai po vienu stogu susigiję mūsų išeiv- jos grafikai su tėvynėje esančių kolegų darbais. Čia prabyla didingi, bet tuo pačiu metu primityvūs Viktoro Petravičiaus kūrinių, vieni su tikru lietuvišku atspalviu, o

didžiųjų sostinių operoms su plačiais ištekliais itin ambi- cingas uždavinys, gal ir kūry- binio pajėgumo išbandymas.

Todėl mūsų ryžtinga Chica- gos lietuvių operą testirina visų lietuviškų širdžių uniso- nu linkėjimai kuo sėkmin- gausiai įveikti, vėl įsižiebus jaunų entuziazmu, kolosalinį su „grand“ operos pastatymu susijusius sunku- mus ir dar kartą papuošti savo muzikinių laimėjimų knygą nauju auksiniu lapu.

kiti su gyvenimiškais paradokais. Kas yra matęs nepakartojamą Venecijos miestą, pripažins, jog Petra- vičiaus pavaizduotas miestas gali kiekvienam italui pagrei- tinti pulsą. O tai nebūtinai intelektualumo reiškinys meno plotmėje, bet paprastes- nis faktas, būtent ką dailinink- kas jaučia širdy ir nori pateik- ti žiūrovui. Nė kiek nemekes- nis spalvinių bei kompozicinių atvilių yra Alfonso Dargio paveikslas „Seima“. Anot Tolstojaus „Karo ir Taikos“, visos laimingos šeimos yra vienodos, tačiau kiekviena nelaiminga šeima savaip neša savo nelaimę — tai galima pasakyti ir apie šį paveikslą, kuriame Dargis stipriai perduoda šeimos vieningumą ir kartu šeimyninį vienišumą. Šioje parodoje tai yra bene vienas iš stipriausių kūrinių.

Norint išsiaiškinti tautinio grožio idealo sąvoką, pirmiau- sia reikia nustatyti jos požymius, kad ji nebūtų suprata nei per daug siau- rai, nei pernelyg plačiai. Pastaruoju metu meno kriti- koje vis dažniau linkstama šią sąvoką siaurinti, meno tauti- nį savitumą suprantant kaip specifinių liaudies meno for- mų bei tradicijų ryškinimą ir pletojimą. Tokie iš dalies yra V. Jukūno bei B. Zilytės dar- bai. Sie dailininkai jau 1956 metais Vilniuje surengtoje Pabaltijo grafikos parodoje gerokai pakėlė lietuvių grafi- kos autoritetą. Zilytės serija „Augalai“ buvo premijuota Sovietų Sąjungos mastu. Para- doje matomas grafikos kūrinių spalvų romantika, arba, Marijos Pečkauskaitės žodžiais, „žemės šypsena iš džiaugsmo“. Mūsųose gerai pažįstamas ir mėgiamas grafi- kas Antanas Kmieliauskas čia tvirtai pasireiškia savo ipra- tine „Vilniaus“ tematika. Neišskantis naujų architektū- rinų formų ar stilių, Kmieliauskas yra užpate- tavęs savo stiliaus kokybės ženkla, dirbdamas su švelnią pastelinę spalvų vaivorykste. Ateityje vertėtų gal suruošti Kmieliausko individualinę parodą, parodant jo gabumus platesniu diapazonu (pvz., jo prieš 25 metus suktas Vil- niaus tematika juoda-balta

cinkografijas, tapytus por- tretus, skulptūras ir, savaime aišku, ekslibrius, kuriuos bene taikliausiai apibūdino dailėty- rininkas Antoine Rousseau savo straipsny apie Kmieliauską „Graphia“ žur- nale).

Kalbantis su Pat McGrail, Beverly Arts Center vedėja ir Pillsbury Concourse galerijos kuratore, išryškėjo kelios idomos mintys. McGrail nėra meno kritikė ar dailėtyrinin- kė, o administratorė, kuri paprastai bei nuosirdžiai atsi- lipė apie mūsų parodą. Teisingai pažymėjo, kad kriti- kai, paskendę gražbylystėje ar filosofijoje, dažnai užmiršta paprastumą dailėje — tai, ką žiūrovas mato bei supranta. Jai asmeniškai labai prie širdies Vilniaus vaizdai, nes jos tėvas gimęs Vilniuje ir imigra- vis į šį kraštą prieš Pirmąjį karą — dukrai tėvo gimtasis miestas mistiškas ir orus.

Dailininko Jukūno kūrybą apibūdino kaip išpuodingą ir susimastyti verčiančią. Į užuominą, jog praeitų metų Art Expo parodoje, vykusioje Navy Pier, keletas Europos galerijų darbuotojų Lietuvos grafiką aptarė, kaip „įdomią, bet stokojančią intelektualumo“, McGrail atsiliepė mananti, kad menas nėra privaloma intelektualumo apraška, o balsas į eilini- metais Vilniuje surengtoje Pabaltijo grafikos parodoje gerokai pakėlė lietuvių grafi- kos autoritetą. Zilytės serija „Augalai“ buvo premijuota Sovietų Sąjungos mastu. Para- doje matomas grafikos kūrinių spalvų romantika, arba, Marijos Pečkauskaitės žodžiais, „žemės šypsena iš džiaugsmo“. Mūsųose gerai pažįstamas ir mėgiamas grafi- kas Antanas Kmieliauskas čia tvirtai pasireiškia savo ipra- tine „Vilniaus“ tematika. Neišskantis naujų architektū- rinų formų ar stilių, Kmieliauskas yra užpate- tavęs savo stiliaus kokybės ženkla, dirbdamas su švelnią pastelinę spalvų vaivorykste. Ateityje vertėtų gal suruošti Kmieliausko individualinę parodą, parodant jo gabumus platesniu diapazonu (pvz., jo prieš 25 metus suktas Vil- niaus tematika juoda-balta

V. Bgd.

Senosios Rusijos šviesuomenės atsisveikinimas

Siuo metu Chicago Good- man teatre yra statoma Anto- no Čechovo drama „Vyšnių sodas“. Paties Čechovo tekstas yra moderniai Amerikos visu- menei pritaikytas Dovydo Mamet. Veikalas yra pastaty- tas Gregory Mosher labai sceniškai suprastinta forma. Tačiau drabužiai paimti iš praėjusio šimtmečio pabaigos.

Rusų dramaturgas Antonas Čechovas, miręs 1904 metais, šioje savo dramoje pateikia lyriškai išgyventą senosios Rusijos šviesuomenės atsi- sveikinimą su savo kraštu. Tuo atvilgiu jis yra pranašas tų įvykių, kuriuos Rusijos švie- suomenėi teko išgyventi neilgai trukus po Čechovo mir- ties. Tikri menininkai dažnai yra pranašiški.

Visas paskutinis dramos veiksmas yra skiriamas pavaizduoti išvažiavimui iš namų, panašiai, kaip tokie išvažiavimai vykdavo seno- joje Rusijos šviesuomenėje: su išgėrimu laimingai kelionei ir su prisėdimu, kad kelionė būtų laiminga. Šios apeigos išryškintos dramoje, sustipri- na romantiško savo namų praradimo ilgesį.

Vyšnių sodo pardavimas ir statymas atskirų namų vasa- rotojųms vaizduoja kapitalis- tinės sistemos pavėluotą atė- jimą į Rusijos visuomenę. Kartu tai yra ponijos ir muzikų vaidmens pasikeitimas toje visuomenėje, tačiau Čechovo vykdomas ne revoliuciškai, bet romantiškai. Dvaro pirkėjas nori vesti buvusią dvaro šeimininkę, bet ji vietoj savęs siūlo jam savo ūkvedę. Šeimininkė pirklio pasiūlymo atsisako ir išvyksta Prancū- zijon. Ji yra atitraukta nuo gyvenimo kultūros atstovė. Tai Čechovo mėgiama tema, kuri yra būdinga ne tik Rusijos, bet ir Europos šviesuomenėi. Ir savo dramoje „Žuvėdra“, kuri prieš metus buvo statyta Chica- gos universitete teatro, Čechovas šią temą pristato kaimo mokytojo žmonos atsisakymo gyventi kaimo su ja mylinčiu vyrų ir pasirinkimo kultūrinė- mis nuotrupomis persunkto dvaro gyvenimo.

Teisingai šį Vakarų švie- suomenės bruožą pastebėjo labai geras Paryžiaus kultū- rinų nuotaičių aprašinėtojas Marcel Proust, patardamas vienam savo personažui vietoj nuolatinio lankymosi į teatrą ir koncertus pasidaruoti su grebliu ir kauptuku, tame randant daugiausiai patirties savo išgy- venimams (Pleasures and re- grets).

Tikras naujosios Rusijos reprezentantas Čechovo „Vyšnių sode“ yra studentas, įvairiomis idėjomis persi- sunkęs liberalas, Nietzsche's tipo nihilistas, kuris nepriima pašalpos iš naujo savininko ir grįžta Maskvon kurti naujos Rusijos. Senosios šviesuome- nės atžala, dvarininkės dukte niekima visus, nieku nesido- mēdama. Ją domina tik kortų pokštai ir magikos išdaigos. Tačiau ji tiek dramoje, tiek Rusijos tautoje vaidmens neavida.

V. Bgd.

laiku. Per paprastą liaudišku- mą (kuris nelietuviui gal yra svetimas, nežinomas per- gyvenimas arba reiškinys) Petravičius savo darbams suteikia tam tikrą delika- tumą.

Paroda vyks iki kovo mėn. 31 d. kasdien nuo 9 v. r. iki 9 v. r. Beverly Arts Center, 2153 West 111th Street, Chicagoje. Šių metų birželio mėnesį tose pačiose patalpose bus vilnie- čio fotografo Vaclovo Strau- kos paroda „The Last Day of School“. Abidvi parodos ver- tos platesnio čikagiečių dėme- sio.

Raimundas Marius Lapas

O. V. Milašiaus kūrybos fragmentai

Dvyliktasis Oskaro V. Milašiaus raštų tomas buvo išsamiai aptartas *Draugo* skiltyse Jolitos Kavaliūnaitės straipsniu (kultūrinis priedas, 1984.I.28).

Pirmą kartą pažinti su dviem fragmentais gal bus pravartu vėl prisiminti knygos sąrangą. Dvyliktąjį tomo sudaro įvairių žanrų Milašiaus kūriniai: pono Trix-Trix istorija, dalinė romano „Zborowski“ versija ir pluoštas eilėraščių, kurių tarpe rikiuojasi ir čia skelbiamas „Maldininkas“ (Le Pelerin).

Skaityti šį eilėraščių, iš sykiu matyti, kad jį sukūrė labai jaunas žmogus. Kiekvienam poezijos mylėtojų įdomu pasiekti žinomo poeto kūrybinę raidą. Gal net truputį kraupu, atsidūrus patioj pradmėj — aiškiai nutuokiant, koks skausmingas procesas laukia jaunojo poeto ateity, tobulinant žodžio ir minties kristalinį vaizką: daug vėliau nušvis integrati emocijų tiesa brandžiausioj Milašiaus lyrikoj („Simfonijos“). Dar vėliau ateis mąstymo ir tikėjimo doktrinų išpažinimas („Ars Magna“), kol galiausiai atsiskleis metafizinė visatvė („Arkana“). Tačiau net ir „Maldininko“ posmuose jau kaupiasi tolimo kelio problemų krūvis.

Romanas „Zborowski“ (Les Zborowski) yra autoanalitinis kūrinys. Svarbiausioji jo tema būtų dviejų „brolių-priešų“ tarpusavio konfliktas dvasiniai nepasiekiamo tėvo didybės šešelyje. Čia spausdinamoj ištraukoj (jį pavadinsim — „Ruduo“) psichologiniai niuansai neliečiami. Tai gamtos aprašymas, įžengiant į vienuoliktąjį knygos skyrių. Šio fragmento pasirinkimą apsprendė idomių asociacijų aidai:

Daugeliui mūsų gerai pažįstama Milašiaus paskaitos ištrauka (Geografijos draugijos salė, Paryžius, 1919.III.29), kurią yra išvertę bent keli asmenys, dažniausiai ją pavadindami tiesiog — „Lietuva“. Visiems bus įsiminusi akvarelinių vaizdų įtaigiai pagimdyta nuotaika: šlamanti, paslaptinga, ūkanota šalis, Gedimino ir Jogailos žemė, kur daiktai turi blyškia prisiminimų spalvą — vandens lėlių kvapai, pelėjančio miško garai, balzanas susimastiusio krašto dangus, atsiveriant pirmą pradžią genčių žvilgsnio gaivumu.

Ir štai! Skaitydami „Zborowski“, aptinkam Milašiaus paskaitos sakinių, pabrastytų po įvairius knygos skyrius. Iš to bene būtų galima spėti, kad poetas buvo atsiskaitęs minties romaną išleisti, tačiau jausdamas aprašomųjų pasazų grožį, parinko mėgiamausias knygos vietas savo paskaitai apie Lietuvą.

„Rudens“ ištraukoj rasim kelias detales, kurios taipgi buvo inkorporuotos į Milašiaus paskaitą: saldžiai kartus dvelkimas nuo seno kelmo, griuvusių garavimas po liūtis, kaime pasklidęs linmarikos kvapas, lapkričio pasirodymas pro tyliai krintantį sniegą, sarginių šunų susitūgavimai su senųjų miškų vilkais...

MALDININKAS

*Smėlynų dykumoj — sandalai degė mano!
Grįžimo ašaras tau atnešu, sesuo:
Rytų šalies geles ir butinį Jordano
Ant lūpų, baltančių melsvoj bangų vėsoj.*

*Grįžtu ramybės vakarą maldoms jaunystės;
Einu takais balandžio — žingsniais per senais.
Tau, vaike, atnešu skausmingo veido Kristų
Su ilgo ištremimo mirusiais sapnais.*

*Aš nuvargau! Dvi karštos žaizdos — mano akys,
O lūpas šaukia tavo žydinti burna.
Po milo drabužių širdis kraujuota plaka:
Blyškia gėda meilė aprenę mane.*

*O liūdinti sesuo! Rudens vėl pasiūgau —
Agonijų, atsisakymų, vienumos,
Kai tyresni sapnai auksinio lapais žvilga,
Lyg išmalda dangaus — virš parkų tylumos.*

*Skaitybė savo pirštų — Kristui pink giriandas;
Meilėm Atpirkėjui dvelks kvapai gėlių.
Bučiuosiu tau akis, kur miega tiek legendų:
Aversai glėbį man su gailestiu giliu.*

*Kvapnieji mūsų žodžiai sniego bus tyrumo.
Lyg smulkiai angelų švelniai virpės skliautais,
Turės procesijų prakilų paprastumą:
Vaikų baltutiem sielom, vilkintų baltai.*

*Man prie širdies-našlaitės glausis tavo rankos;
Varpų malda, Sesuo, tau atsišauks aidas —
Naktis butuos blakstienas, tyliai prisilenkus,
Lininį tavo rūbą lapai apbraudus.*

Romane vaizduojamas dvaras tikriausiai bus poeto gimtinė Čerėja (už Minsko). Tuos plotus Milašiai laikė istorinėm lietuvių žemėm. Tačiau tikrasis Milašių giminės lizdas buvo „Lituanija Propria“ — Labūnava, Anusevičiai ir

Serbiniai, prie Nevėžio. Čerėją ir kelis kitus dvarus Gudijoje Juozas Milašius (kilmingumo dokumentuose vadinamas „Kauno Kardasniešu“) nusipirko 1802 m. iš Sapiegos.

Vert.

Oskaras V. Milašius

Ruduo

Rugsėjui baigiantis, viena rytą atvėriau savo langą, ir mane nustebino vėjo atneštas naujas kvapnumas. Tai jau nebebuvo užsnūdusio medaus alsavimas, kuris dar vakar taip tobulai derinosi prie miškų ir sodų karališkos melancholijos. Tai buvo tarsi saldžiai kartus dvelkimas nuo seno kelmo, dūlėjančio liūno pakraštį; tarsi griuvusių garavimas, pasklidęs vasaros pabaigoj po liūtis.

Ir kai užklausiau savo neramybės, iš kur atpleveno toji gaudinanti kvapnis, ūmai baltame danguje pakilo didžiulis riksmas, ilgai besitęsiantis kranksėjimas ir gūdas sparnų ūžimas, kuriame, rodos, užgirdau atsakymą: jai, ko susirūpinęs klausinėjau. Pažvelgęs aukštyn, pamatiau juodvarnių sūkurius, pamišėliškai kvokščiantį debesį, kuris akimoku danguje augo, artėjo — grūmojantis šėtoniškas ratas — ir daugelį sykų apsisukęs aplink grūviantį vėjo malūną, pakibęs ant rausvo kauburio viršūnės, sutūpė į nuviniuotus apylinkės gluosnius.

Tada supratau, kad šiaurės pavasaris, kuris taip puikiai buvo apsimetęs vasara ir rudeniui, prieš akimirka numirė: klykiantis juodvarnių spiečius atnešė ilgą žiemos naktį. Netrukus blanki šviesa apgaubė lygumas, siera rūkas užgulė miškus ir beatodairiškos minties blyškumas pagirdė neužaugos saulės vėdą. Į didžiulius sodus,

neatmenamų laikų papročiu išnuomotus žydų pirkliams, iš aplėstų lūšnėlių pakilo ilgėsingas persirpusių vaisių ir plekstančių šiaudų kvapas. Biblijinė panaktinių aimana atsidalino nuo vėjo dejonės.

Horizontą užplūdo tragiškų debesų procesijos; toli nudrūkios lietaus skaros nužliaugė gamtovaizdžiu. Netrukus valdiški keliai pavirto purvo upėm, kur kludavo skurdūs, iškankinti kuinai, įklimpę dumblo duobėse iki krūtinės.

Vis dažniau atkeliavdavo „vengrai“ — vargani prekijai, kurių klajūniškas gyvenimas apgaubtas slėpininga poezijos migla. Ir vakarais, plačiuose kumetynuose, kai jie vėl susidėdavo menkaverčius stiklo blizgučius ir pigius siuvimo reikmenis, reikėjo taisyk pamatyti, kaip degutuoto deglo ar rūkstančių žvakių šviesoj bernai ir mergos apsupdavo pasakorių — apšepusių, skarmaluotą senį — vaiduoklių, žaltvykščių, vilkų ir raganių klatingą draugą!

Dvaro parkus ir sodus užplūdo smėlios pilksvai žemėtais veidais: miestelių moterys ir mergaitės, kurias paviliojo brangaus purpuro trikampis lapas, žiemos kėpyklų pasididžiavimas, nuostabiai čežantis klimas vargingai juodai donuai — jos rūpia drėgme griški dantys ir karstelia liežuvis.

Penktadienį vakarais vis ilgiau degdavo septynsakės žvakidės pro Soleimų, Baruchų ir Greinesų aprūkusius langus; klebonas, apskrusęs lošėjas bei didis politikas, vis dažniau aplankydavo pataikūnišką ir

nuolat susirūpinusį plikbajorį; popas, suktas bizantietis, vis pastoviau savo viešėjimu pagerbdavo garsųjį „klubą“, kur sau prieglobstį buvo atradusi miestelio aristokrata: du ar trys pašto tarnautojai, policijos viršininkas, daktaras, veterinorius ir dvaro prievaizdas.

Bulvės, vėlyvo derliaus varguoliškai grublėti vaisiai, aidėdamos tūkstančiais tolimų būgnų, nuriedėjo į juodus ir ledinius rūsius, į žemiško savo miego kapinyną. Nebebuvo daugiau kalbama apie susitikimus su lokiais miglotame miške: jų vietą kraupiuose kaimiečių pasakojimuose dabar perėmė vilkai. Po šiaudiniais stogais buvo aistringai pasvarstomos kopūstų ir beržinių malkų kainos. Nors dar nesnigo, pažliugusiuose keliuose vėžimus pakaitė rogės; pirmieji lavoniskos saulės spalvų kailiniai pasirodė „kermosiu“ — kurtinančiame turguje, smaguriaujant išgertuvių sekmadieniais.

Po kaimą pasklido karstu dvelkias upelyje tręstancio lino markos kvapas; atsiveikininimą vasarai gomurinėm gaidom dainavo raudonžievė švilpynė pemuose — svajūniškas ir puslaukinis, švelnus ir žiaurus Tristanas, smagvilkes milinė ir apsiavęs lankščios beržo karnos naginėm.

Pagaliau pasirodė lapkritis; tyliai emė kristi sniegas ir sarginiai šunes naujai užvedė gūdžius vakaro pašnekesius su nakvisom vilkais, gretimio miško atgailotojais.

Vertė Birutė Pūkelevičiūtė ir Birutė Prapuolienė

O. V. Milašiaus poezijos pasaulio bruožai

(Atkelta iš 1 psl.)

atsiskleidimas, kuriame visa yra nušviesta jo sielos spalva, kyla iš jo būties gėlmės įsirežusių praeities namų, apie kuriuos jis kalba jau čia cituotoje „Nebaigtoje simfonijoje“:

*Ir aš buvau vienas tuose
namuose, kurių tu nepažinojai,
Vaikystės namuose, tyliuose ir
nūriuose.
Vešlių parkų gilumoje, kur paukštis,
apsvaigęs rytmečio nuotaika,
Tyliai čulbėjo neaiškios rasoje iš
meilės labai seniai mirusiem.*

O tieji namai — tie, kur „jo tėvas po savo ilgų kelionių sugrįžo numirti“ ir kurie kaip niekad nepraeinantis vaikystės pasaulis visada buvo gyvi ir paties poeto sieloje, ir jo poezijoje.

Prie šio beveik simboliško vaikystės, sako jau cituotasis Audard, jungėsi ir nepagydomas vienvietės jausmas. Ir vienvietė lydejo Milašių visą gyvenimą. Ji, Armand Godoy žodžiais, buvo tikroji Milašiaus motina ir nepalyginama jo mylimoji. Tad ir vienvietės motyvas jo kūryboje yra labai dažnas, o jos prasmė gili ir reikšminga. „Septynių vienvietių“ „Rugsėjo simfonijoje“ Milašius vienvietės ilgisi ir jos laukia kaip mielos viešnios ir ją vadina motina:

*Būk mano viešnia tu, kuri ateini
manęs pasitikti,
Mano žingsnių aiduose iš tamsaus
ir šalto laiko koridoriaus gilumos
Būki mano viešnia, vienvietė,
mano motina.*

Eilėraštyje, skirtam legendinei Tebų karalienei Karomamai — *Mano mintys visos tau, labaisenu laikų karalienei Karomamai* (Mes pensées sont à toi reine Karomama du très vieux temps) — Milašius nusikelia į laiko ir erdvės tolimas. Ir čia gražiu palyginimu su dykumų sfinksu atskleidžia ir savo dvasią, paženklinatą vienvietės ženklų:

*Be abejonės, tu žinai, legendinė
Karomama,*

V. O. Virkau iliustracija O. V. Milašiaus „Miguel Manara“ (Chicago: Lietuviškos knygos klubas, 1977).

*Jog mano siela sena kaip jūros
daina
Ir vieniša kaip dykumų sfinksas.*

Pažymėtina, kad Milašius visur — visoje savo kūryboje toks pat. Ir vienvietė atskleidžia ne tik jo poezijoje. Ir ne tik tenai, kur ji savaime išskyla iš išorinės aplinkos, iš jos daiktų laikysenos ir jų gelmių: iš vienišos geležinkelio stoties, iš patvoryje augančios „jo sersers dilgėlės“ ar vėjo siurėnimo naktį. Ji atskleidžia ir dramatinėje Milašiaus kūryboje.

Šiuo atžvilgiu ypač yra reikšminga jo misterija „Mefibosetas“, kurios pagrindinis personažas atėjęs į Vakarų literatūrą iš Biblijos

puslapių. Tik jis čia, Milašiaus interpretacijoje, skiriasi nuo biblinio Mefiboseto, aktyviai dalyvaujančio ano meto politiniame gyvenime.

Milašiaus Mefibosetas visų pirma — vienvietės personažas. Ir gyvena jis Lodebaro vienuolyje, globojamas aklojo piemens Makiro. Žiemą šildydavosi jis, pūsdamas žarijas ir klausydamas, kaip verda vanduo, o vasarą sėdėdavo priešais pirkelės duris ir stebėdavo moterį, einančią vandens, ir debesį, skrendantį prie jūros. O tada, kai atėidavo „išdidus Viešpaties vidurdienis“, ištardavo „tebūnie garbė Amžinajam“ ir atsiguldavo tarp kelio

akmenų. Tačiau Mefiboseto gyvenimas pasikeičia. Karalius Dovydas įsako jį surasti ir atgabenti į karališkus rūmus. Bet čia Mefibosetas nerimsta. Atlikęs savo misiją — atskleidęs Dovydo nusikaltimą, trokšta grįžti į vienvietę, iš kurios jis buvo atgabentas į Dovydo rūmus. Papūtus pietų vėjui, pajunta jis Lodebaro ir senojo piemens Makiro namų ilgęs ir iškeliauja vis stipresniais žodžiais, tris kartus pabrėžęs su nieku nepalyginamą vienvietės palaimą:

*Dabar galiu pasakyti, kad
gyvenu tarp žmonių ir žinau, kaip
jie myli ir kaip verkia. Bet niekas
neprilygsta vienvietei.*

Ar nekeista? Mano širdis yra artimesnė kelio akmeniui negu mano brolio širdžiai. Bet niekas neprilygsta vienvietei.

Man patinka rytmetinis žmogaus pasveikinimas ir vakarinė vėrpės daina, ir saulėtas vaiko juokas. Bet niekas neprilygsta vienvietės tylai.

Be šio vienvietės (Milašius šį žodį rašo didžiąja raide), kurios Mefibosetas taip labai buvo pasiūgęs, nėra toji, kurioje žmogus pajunta dvasinę tuštumą. Ji yra gilus vidinis susitelkimas, kuris žmogaus sielą sujungia su visur jaučiamu Kūrėju. Tai pabrėžia ir pats Mefibosetas: „Visoje erdvėje“, sako jis, „nėra vienvietės. Net ir oras, kurį mes kvėpuojame, yra Tėvo alsavimas“.

Lodebaro vienvietėje Mefibosetas visur — net ir kelio akmenyje jaučia Dievo artumą. O jos — vienvietės — ilgėsyje atgyja ir atsiminimų namai, į kuriuos jis išvyksta ir kurie visada buvo gyvi ir paties Milašiaus sieloje. Vaikystės ir praeties namų prisiminimų ir vienvietės ilgėsio fone ir dvasioje atskleidė ir kiti Milašiaus sielos, o drauge ir jo kūrybos aspektai — kančia ir meilė. Tai dvi didžiosios jo gyvenimo kelio gairės, vedančios prie Dievo, kurio jis visą laiką ilgėjosi ir troško.

Kančia ir jos prasmės gėlmės labai ryškiai atsiskleidžia jau ir čia minėtoje „Mefiboseto“ misterijoje. Ji pagaliau įžengia ir į Dovydo namus. — Tu buvai blogas sūnus, — sako Dovydui Mefibosetas, — ir Tėvas tau siunčia tėvo skausmą. Nuleisk galvą ir melskis, nes tavo tėvis kas skausmas įžengė į tavo namus.

O paties Dovydo žodžiais: „O mūsų tėvų Tėve, kokia meile tu myli žmogaus skausmą“, kančią sujungia su meile, perkelią ją metafizinėm plotmėn ir žmogų sujungia su Dievu. Tai ypač pabrėžia Milašius savo filosofiniame veikalė „Les Arcanes“, kur poetas ir filosofas teigia, kad tik tai tada bus pasiekta visiška nusikaltusio žmogaus ir Viešpaties identifikacijos paslaptis, kai už ją bus sumokėta mums skirta ašarų duoklė.

Kančia, kurios prasmė peržengia žemės kelio ribas ir kuri žmogų sujungia su metafizinio pasaulio, kyla ir aplamai iš visos Milašiaus poezijos, nors apie ją ir nekalbama tiesiogiai. Ji pajuntama poeto meilėje Karomamai, ji kyla iš senų kapinių, kur tarytum išgirstame likiminius žmogaus kelio ir jo žingsnių aidus. Ji ypač atsiskleidžia viename patių gražiausių jo eilėraščių „Visi numirėliai girti“, kur, rodos, pajuntame ir savo pačių likimą.

Tačiau visų svarbiausias ir visų ryškiausias Milašiaus kūrybos bruožas yra meilė. Meilė, Godoy žodžiais, dominuoja visuose jo kūriniuose. Ji yra pagrindinė žmogaus kelio į Dievą gairė. Kai Dovydas paklausia Mefibosetą, kas jam atskleidė jo nusikaltimo paslaptį, šis vienvietės ilgėsio personažas atsako: — Meilė, Dovydai! Išmintingoji Meilė, Vienintelė, Amžinoji, Visur esanti, Visagallė! — atskleidamas ir gilų transcendentinę meilės reikšmę.

Meilės reikšmę pabrėžia ir pats Dovydas gražiai ir giliai prasmės savo monologe: — O Meile! Kaip didžiai esi tu man reikalinga!.. O Meile, kodėl

numirėi? Kas gi mes esame be tavęs?

Meilė — tyvas dažnas ir visoje Milašiaus poezijoje. „Nebaigtoje simfonijoje“ jis jaučia, kad meilė yra tarytum vidinė saulė, kuri išskyla iš senos prisiminimų šalies, kad baisi yra žmonių ramybė ir taika be meilės:

*— Je sentis que l'Amour comme
un soleil intérieur
Se levait sur les vieux pays
de la mémoire...*

Tačiau ši meilė niekad nesiriboja žemiško žmogaus gyvenimo plotme. Ji veržiasi į visatą, į Dievą. Tai pabrėžia ir Dovydas „Mefiboseto“ misterijoje. Jam moters meilė tėra tik tai kaip ūkanotos dienos saulė, kurią uždengia vėjo

atneštas debesėlis.

Tai atspindi ir Milašiaus romane „Meilės įvadas“ (L'Amoureuse Initiation). Vienas iš romano personažų, Comte-Duc, skundžiasi visur ieškojęs meilės, kur tik tai tikėjosi ją rasti. Tačiau sutikęs tikrai minią aklųjų ir kurčiųjų ir pasiūters esąs vienišas. Ir meilė, moters meilė čia tėra tik mistinis kelias, einantis prie Dievo visatai ir pagaliau prie Dievo meilės.

Moters meilė, pereinanti Dievo meilės plotmėn, ypač atsiskleidžia Milašiaus sedere „Miguel Manara“, kuriame nuodėmingas Don Zuano kelias vingiuoja, kildamas į aukštumas. Čia, Godoy

(Nukelta į 4 psl.)

V. O. Virkau iliustracija O. V. Milašiaus „Miguel Manara“ (Chicago: Lietuviškos knygos klubas).

Reginos Žymantaitės — Peters koncertas

Clevelande leidžiamas laikraštis „Dirva“ suruošė sukaktuvinį koncertą š.m. vasario 24 dieną Chicago Jaunimo centre. Ir pakvietė Reginą Žymantaitę-Peters atlikti programą. George Schlein jai akompanavo.

Džiaugiuos, kad „Dirva“ neapsiriboja dešrom ir kopūtais, o įprasmino ir atšventė savo 70 metų sukaktuves koncertu. Tokios šventės duoda progos solistams pasistengti ir pasitobulinti, o klausytojams, atsispausti. Irgi džiugu, kad Regina Žymantaitė-Peters suruošė šį koncertą ir netingėjo atvykti į Chicago.

Šią solistę išgirdau pirmą kartą. Ji yra malonaus balso sopranas, kuri, be abejo, yra muzikali, bet turi dar pasimokyti ir įgusti scenoje. Šių išvadų priejau, išgirdęs jos dainų ir arijų interpretaciją, balso techniką, ir pažvelgęs į koncerto programą. Koncertas susideda iš italiskų baroko dainų, šio šimtmečio lietuviškų dainų ir standartinių italiskų arijų.

Greičiausiai žaismingumas ir lengvumas geriausiai apibūdina Scarlatti, Pergolesi bei kitų baroko kompozitorių parinktus kūrinius. Kadangi solistės balsas lengvas, šios dainos jai tiko. Iš kitos pusės, kadangi nebuvo girdėti jos interpretacijos žaismingumo, šios dainos nepaliko didesnio įspūdžio. Jas atlikdama, solistė daugiausia dėmesio skyrė tiksliai kiekvieną gaidą išdėnuoti. Manau, kad gal greičiau tampa būtų padėję.

Lietuviškos dainos geriausiai skambėjo. Iš jų, V. Kuprevičiaus „Lakštingalos giesmė“ buvo gyvai atlikta, techniniai sunkumai įveikti. B. Dvariono „Žvaigždutė“ irgi neblogai skambėjo. Yra įdomu pažvelgti į pasaulinio masto solistus ir pastebėti, kiek dėmesio jie skiria savo tautos muzikai, kaip publika tai priima ir kokia natūrali jų interpretacija. Kas yra girdėjęs Victoria de los Angeles,

Regina Žymantaitė-Peters koncerto metu 1985 m. vasario mėn. 24 d. Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaučio

prisimins ispaniškas „zarzuellas“, Leontyne Price, „spirituals“, o Luciano Pavarotti italiskas dainas. Šie dainininkai taip vykusiai atlieka savo tautiečių kūrinius, kad kartais išgirdus net abejotinos vertės kūrinius, vis tiek miela klausytis.

Po pertraukos solistė atliko Puccini bei kitų kompozitorių italiskas arijas. Puccini „O mio bambino caro“ iš „Gianni Schicci“ ir „Un bel di“ iš „Madame Butterfly“ buvo paskutinės dvi arijos. Šios labai gerai žinomos arijos geriau tinka bisui. Tie klausytojai, kurie daugiau domisi muzika, jau daug kartų jas girdėjo ir gal truputį jos atsibodo.

Per koncertą buvo jaučiama, kad Regina Žymantaitė-Peters visada stengėsi tiksliai ir atsargiai viską padainuoti. Nebuvo koncerte greito tempo dainų, kurios būtų pajavirinė nuotaiką. Solistės akompaniatorius George Schlein neblogo akompanavo, nors ir nebuvo jaučiama, kad jis ją inspiruotų. Per koncertą kartais trūko vadovės, kuri nustatytų gaires.

Net ir su visom pastabom, džiaugiuos, kad atsiranda žmogus, kuris nepabūgsta apsiimti šitokio darbo ir klausytojus pradžingi ir sudominti. Tikiuosi, kad ir vėl girdėsime šią solistę Chicagoje.

Mindaugas Bielskus

Chicagos teatruose

Premijuoto prancūzo drama

Goncourt premija pagerbtas prancūzų rašytojas Jean Giraudoux (1882-1944) buvo beletristas, eseistas ir dramaturgas. Pirmojo pasaulinio karo metu apdovanojtas garbės ordinu. Jo spaudos ir kūrybos darbai prancūzų buvo taip įvertinti, kad 1939 m. jis buvo parinktas informacijų ministru. Jis garsėjo kaip avangardinės grožinės literatūros kūrėjas, bet ypač išliko savo dramine kūryba, imdamas siužetus iš mitologijos, Šv. Rašto, viduramžių laikotarpio, o dažnai jo pagrindinis kūrybos šaltinis buvo jo laki vaizduotė. Daugelio jis laikomas didžiausiu tarpukario laikotarpio dramaturgu. Tarp 1928 ir 1944 m. jis yra parašęs 15 dramų, kurių viena — „The Madwoman of Chaillot“ yra iki kovo 24 d. statoma Chicagoje, Body Politic theatre, 2261 N. Lincoln. Tai satyrinis žvilgsnis į dvidešimtojo amžiaus pinigų ir jėgos garbintojus. Vadovaujančiam personažui — grafienei Aurelijai — pirmiausia diskutuojama žmonių ateitis. Drama nūvainikuoja materializmą ir godumą, iškeldama žmonių solidarumą.

Dramos veiksmas vyksta margaspalviame Paryžiuje, Chaillot gatvėje, vėliau — grafienei rūsy. Scenoje — gausus įvairių rūpų rinkinys: verslininkai, gelii pardavėja, gitaristai, policininkai, žonglierius, merginos, padavėjai, gydytojas ir daug kitų. Pirmą kartą ši drama buvo pastatyta Paryžiuje 1945 m., o po 40 m. atėjo į Chicago. Dalyvauja net 28 aktoriai. Dalis profesionalų iš Body Politic teatro, o dauguma Columbia kolegijos, Chicagoje, dramų studentų. Jų dramų profesorė Pauline Brailford atlieka pagrindinį grafienei vaidmenį. Dramą į sceną išvedė režisierius James O'Reilly, pasižymėjęs Chicagos universiteto teatre praveistais vaidinimais. Jam talkino Sheldon Patinkin, Columbia kolegijos teatro ir muzikos studijų departamento direktorius, Chicagos teatrų lygos viceprezidentas. Aktorė Saralynne Crittenden baigusi teatro studijas San Francisco American Conservatory. Bradley Mott, Northwestern universiteto auklėtinis, pats dėsto dramą vasaros

mokykloje. Jeffrey Steele atėjęs iš Goodman teatro mokyklos. Net 22 yra Columbia kolegijos dramų studentai, bet pažangūs ir pajėgūs scenoje. Drama egzotiška, turi avangardinį atspalvį, bet įdomi kaip naujo tipo vaidinimas.

J. Pr.

NAUJI LEIDINIAI

• Simon Szyszman. *Das Karäertum. Lehre und Geschichte*. Deutsch von P. Weiss. Wien: Age d'Home — Karolinger, 1983. 256 psl., 24 lentelės, su iliustracijom. Drobe įrišta. Kaina Vokietijoje DM 46,— (apie 16 dolerių).

Tai nauja knyga apie karaimų — karaimų religiją, kurios šaknys siekia biblinio monoteizmo sroves gilioje senovėje: ypač esenų tikyboje II a. pr. Kr. Palestinoje būta panašių bruožų. Nuo VIII a. karaimas atsekamas istoriškai: jo misijos apėmė beveik visą senąjį pasaulį ir Rytų Europą, kur karaimų bendruomenių atsirado pas chazarus prie Volgos VIII-X a., pas kumanus XI-XIII a.

Po XIII a. mongolų antpuolių karaimų bendruomenės laikėsi Kryme, Galicijoje, Lietuvoje. Rytų Europos karaimai priėmė kumanų kalbą artimą tarmę, kuri priklausė turkų kalbų šeimai. Lietuvoje labiausiai žinoma karaimų bendruomenė Trakuose, kuri vegetuoja ir šiandien, kai visų kitų kraštų karaimų bendruomenės, stokojant religinio vado, baigia išnykti. Lietuvoje karaimai buvo karai, gynę Lietuvos piliis, kovėsi Žalgirio mūšyje. Knygos autorius vilnietis Simonas Šismanas, jau 36 metus gyvendamas Paryžiuje, ten tyrinėja karaimų religiją — karaimų, jų kultūrą ir istoriją. Mokslo žurnaluose jis paskelbė daug specialių straipsnių, o 1980 m. išleido apibendrinantį veikalą prancūzų kalba *Le Karäisme. Ses doctrines et son histoire*, kurį plačiai aprašė J. Mikšys straipsnyje „Karaimas, karaimai ir Lietuva“ (žr. *Draugas* 1980.X.25 d., II d. nr.26, p.3). Dabar ta pati knyga išėjo vokiečių kalba, bet

O. V. Milašius poezijos pasaulio bruožai

(Atkelta iš 3 psl.)

žodžiais, donžuanizmas pasikeitė į idealų donžuanizmą ir perėjo dieviškos meilės plotmėn. Tai toji pati meilė, apie kurią Milašius, kaip apie vienintelę realybę, kalba „Grožio karaliaus psalmėje“. „Visa realybė yra Tėvo meilėje“. Tėvo ir Viešpaties, kurioje Milašius, savo eilėraščių „Maldos“ (Priėmęs) žodžiais, troško miegoti ir pasilsėti, tuo pabrėždamas transcendente meilės reikšmę likiminėje žmogaus žemės kelionėje.

Baigiant norėtusi pažymėti, kad labai dažnai tame pačiame Milašiaus poezijos ar prozos kūryni atsiskleidžia ne tik meilė, kuri dominuoja visą jo kūrybą, bet ir kiti jos aspektai: vaikystės ilgesys, vienatvė, liūdesys ir kancija. Visur suaidi ta pati poeto sielos giesmė. Giesmė, jo eilėraščių „Talita Cumi“ (Kelkis, mergaitė) žodžiais, „visų jo vaikystės aušrų“. Ji suskamba ir jo psalmėse: „Grožio karaliaus psalmėje“, „Reintegracijos psalmėje“. Aidi ji ir iš „Paži-

nimo giesmės“, kur visa pasibaigia maldai ir tikra jos palaima. Ji, ši Milašiaus sielos giesmė ir pagrindiniai jos motyvai, o ypač meilė kyla ir iš jo romano, ir iš jo misterijų. Meilė eina nuo meilės moteriai ligi meilės Dievui, kuri, „Meilės įvado“ personažo Pinamonte žodžiais, įsiveržia į žmogaus būties gelmes. Ji ateina ne iš išorinio pasaulio, bet kyla iš žmogaus būties gelmių ir eina ligi transcendentių aukštumų — ligi Dievo.

Tai tėra tikrai kai kurie svarbesnieji Milašiaus kūrybos pasaulio, estetiškai transfigūruoto poetinės jo dvasios, bruožai. Pasaulio, aidinio niekad nenutylančią praeitį ir vaikystės nostalgiją, vienatvės, kancijos ir meilės melodiją, kylančią nuo žemės ir einančią ligi nesibaigiančių transcendentių aukštumų. Ir šis Milašiaus kūrybos pasaulis yra nušviestas ne tik tylos ir laiko spalvomis, bet ir paties poeto būties gelmių ir jo sielos spalvomis. Šiame didžiojo poeto ir mistiko kūrybos pasaulyje pro jo sielos ir jo minties virpesius iškyla ir gilūs egzistenciniai žmogaus likimo momentai, nušviesti mistinės šviesos aspektais, pereinančiais metafizinis plotmėn.

Ir visa tai, o taip pat ir visa poetinė erdvė, iš kurios kyla toji Milašiaus, lietuvių kilmės prancūzų poeto ir rašytojo — taip ji apibūdina prancūzai: „poète et écrivain français d'origine lituanienne“, vaikystės ilgesio, vienatvės, kancijos ir meilės melodija ir kuri intymiai susiliejusi su vidiniu poeto sielos peizažu, atskleidžia tokia forma ir tokiais žodžiais ir jų ritmu, kad ir išorinio pasaulio daiktams suteikia ne tik individualų tonumą, bet ir dvasinės gyvybės pajutimą. Tų Milašiaus žodžių, kurie veržiasi prie begalybės (s'elencen vers l'infini) poetinėje magikoje, užsimezga ir gilus poeto kontaktas su jo žmogiškojo likimo. O iš jo gimta ir pati poezija, kuri pereina mistinėn plotmėn ir kurioje pasigirsta ir kito pasaulio — transcendentinio aidai.

• *Skautų aidas* nr. 1 (1985) sausis. Mėnesinis jaunimo žurnalas, leidžiamas Lietuvių skautų sąjungos. Redaguoja Antanas Saulaitis, SJ, 2345 W. 56th St., Chicago, Ill. 60636. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill. 60629. Prenumerata — 5 dol., pusei metų — 3 dol.

• *Skautų aidas* nr. 1 (1985) sausis. Mėnesinis jaunimo žurnalas, leidžiamas Lietuvių skautų sąjungos. Redaguoja Antanas Saulaitis, SJ, 2345 W. 56th St., Chicago, Ill. 60636. Administruoja Malvina Jonikienė, 6346 S. Washtenaw Ave., Chicago, Ill. 60629. Prenumerata — 5 dol., pusei metų — 3 dol.

Paskutinį sykį... šv. Kazimieras

Salia Jurgio Gliaudos istorinio romano *Kovo ketvirtoji* praeitais metais taipgi išėjo Anatolijaus Kairio penkių veiksmų su prologo ir epilogu drama — poema *Sventasis Princas*. Iš dramų veikalo negalime tikėtis visapusio herojaus charakterio nagrinėjimo — čia svarbiau išryškinti pagrindinį konfliktą ir jį mezgant bei atrišant leisti sušvęti kuriam herojaus asmenybės svarbiausiems bruožams. Visa nelaimė, kad turbūt dėl tų pačių priežasčių, sunkinusių *Kovo ketvirtąjį* rasti ir išlaikyti aiškią pasakojimo kryptį — šykščios kazimierinės istorinės ir hagiografinės tradicijos bei autorinio susilaikymo nuo jos meninio išplėtimo, *Sventasis Princas* turi rungtis su medžiagos stoka ir tai gerokai kliudo jam įgyti savitą meninę struktūrą ir tuo pačiu dramatinį svorį.

Drama pradeda vaizgais: prologe, kuris vyksta 1484 m. kovo mėn. 5 d. rytą Katedros aikštėje, Vilniuje, verkiama, gavus žinią apie Kazimiero mirtį. Pirmam veiksmo — Krokuvoje sutinkamas dar nepilnų 13 metų Kazimieras — tai karo žygių prospektu sužavėtas karališkos kilmės berniukas. Antrame veiksmo Medininkuose jis jau daugiau kaip dvidešimties metų jaunuolis, vaizduojamas kaip prie Lietuvos prisirišęs karališkos šeimos narys. Jis atgailauja už Vengrijos sosto užėmimo nesėkmę, laikydamas tai savo puikybės

padarinium. Tęsimas jo gyvenime neįvykdytos valdoviškos karjeros motyvas — Lietuvos taryba nori jį kviesti užimti Lietuvos sostą, bet tėvas karalius nesutinka. Pats Kazimieras dar tik mažai ryškėja — šalia reikiama sentimentų Lietuvai, jis rodomas kaip nelinkęs dalyvauti dvaro pasilinksminimuose, turis skubėti į pamaldas. Pagaliau trečiajame veiksmo sužinomas didik svarbiausias prieš karališkąją šeimą, apie kurį pats Kazimieras praneša savo tėvui karaliui.

Tai politinis fonas vyriausiam dramos veikėjui — o kaip vystomas jo charakteris? Plėtojamas jo pamaldumo motyvas: jis deklamuoja savo pamiltą himną „Omni die dic Mariae“, jėjusiems Trakų vaivada Martynui Goštautui ir Vilniaus pilininkui Jonui Kęsgailai skelbdamas, „Sventasis Princas“, brangūs Ponai! Jei būčiau aš karalius Lenkijos/Ar Lietuvos Didysis Kunigaikštis, /Aš įsakčiau himną šį visiems/Atmintinai mokėti ir giedoti“ (p. 51). Jis taip pat pasiryžęs vėliau įvyksiančių įvykių metu, kur „Ponų dukterys žavingai skaisčios/Malonų daug jaunystei teikia“ (p. 53), šį himną deklamuoti, o po to tuo jau skubėti išklausti šventų mišių, nes „mano siela maldomis ir himnais/Patenkinta kur kas daugiau“ (p. 53). Žiūrovą ar klausytoją tai gal kiek verstų pradėti abejoti jo įspūdinio pažūrom į savo būsimas pareigas, bet šito

veiksmo pabaigoje jis savo motinai prisipažįsta, noris „ne garbės, ne galios, ne didybės/Aš noriu ne karališkas valdyti, /O širdis, sielas ir žmonių jausmus, /Valdyti meilę, grožį, kilnų gėrį./Aš noriu, kad mane visi mylėtų./Visi manęs klausytų ne iš baimės“ (p. 65-66). Tad nežūrint kiek narcizinių sentimentų, atleistinų dėl jo jaunatvės, karališkos vaidmo centriniame dramos veiksmo išsiviruojamas taip, kad jo dvasios kryptis skaitojui būtų pakankamai aiški. Jo pamaldumas abejonių nepalieka, gal tik ne visai rūpestingai išsivystomas jo gailėstingumas: veiksmo pradžioj jis smerkia medžioklės malonumus („Tarnai skaičiuoja, lupa kailiukus, /Rankas šiltu žvėries krauju nuplauna./Ir nugaria pasėmę nuo širdies.../O Dieve, Dieve, gailėstingas Dieve, /Kokia žiauri žmogaus elgetoms.“ (p. 55-56), tačiau kai tėvas liepia sumiti ir nukirsti danti samokslininkams galvas, Kazimiero reakcija atidedama ligi ketvirtosios veiksmo — ji, be abejo, jautri, bet dalį savo dramatinio įtaigumo jau yra praradusi.

Veikalo draminei progresijai padeda, kad ketvirtajame veiksmu parinktas epizodas yra visos kazimierinės tradicijos bene gražiausias dalis: jo ankstyvas apsilankymas prie Vilniaus katedros durų ir čia parodomasis gailėstingumas elgetoms. Šitame veiksmo įvedama ir jo prasidėjusi liga: jis kisti, o susirinkę aplinkui dvariškaiai tai komentuoja. Penktajame veiksmo 1483

metų vasaros pabaigoje Kazimieras vaizduojamas jau rimtai sergantis; Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos maršalka Jonas Katkevičius rūpinasi jo dar padidėjusiu pamaldumi ir asketiškumu, silpninančiu jį. Tačiau įdomu, kad tiems laikams charakteringo religinio kovingumo jis dar nėra praradęs, nors žemiškos valdžios aspiracijų ir atsisakęs; tėvų karalių jis ragina: „Dabar ne Vengrija svarbu, ne sostai, /O turkai ir totoriai — pagonybė!...Dabar kovon prieš turką ir totorių, /Prieš nekrikštus, Bažnyčios priešus, /Karaiškus Popiežius, visi krikščionys, /Atėjo laikas prisidėti, Tėve, /Ir Lenkijai su Lietuva kartu./Ir aš norėčiau Dievo viešpatystei/Jaunystę savo paaucoti — /Su Popiežium žygiuoti į šventą karą“ (p.p. 96-97). Kadangi jis čia užsikosti, jo kalbos dramatinę funkciją interpretuoti imasi karalienė: „Dvasia jo geležinė, aš matau, /Bet kūnas visiškai bejėgis“ (p. 97). Dvariškaiai dar tariaisi apie reikalą jį apvedinti, kad išgelbėtų jo sveikatą, tačiau Kazimierui griežtai atsisakius išsižadėti skaisybės, nutariama jį išvežti į Gardiną. Veiksmas baigiamas jo ekstatišku monologu, prašančiu, kad ponai atsikreiptų į vargšus, ir vėl giesmės „Omni die dic Mariae“ citata, kuri palydi jo mokytojo Šidloveckio kiek tautologiškas dvielis: „Kas laimi žemėje šventumą, /Tas šventas bus ir danguje“ (p. 106). Epilogas tada pratęsias prologą: prie Vilniaus katedros, praėjus vienai dienai nuo

ANATOLIJAUS KAIRYS
SVENTASIS PRINCAS

Kazimiero mirties, neregys elgeta, anksčia. gavęs iš karališkos jo apsiuostą, priklaudžia jį prie veido ir netyčia jo skvernu patrynęs akis, staiga praregi. Drama užsklendžiama dviejų elgetų — neregio ir berankio pakartojamais tais pačiais giesmės Marijai žodžiais.

Kokį Kazimiero vaizdą išvysto *Sventasis Princas*? Geriausiai turbūt jį nusako epilogas pateikiamas Kęsgailos ir Katkevičiaus dialogas. *Kęsgaila*: Ar iš tiesų, Katkevičiaus, /Jis — šventas Karalius? /Kęsgaila: Jis meldėsi už mus daugiau, /Marijos garbei himnus rašė, /Nešoko ir negėrė, nesilinksmėno, /Skaisybėsje praleido jaunystę... *Kęsgaila*: Bažnyčia rėmė, vyskupui nupirko/Brangiais akmenimis nukaltą žiedą“ (p. 109). Bet reikia pripažinti, kad tolimesnės dvi Kęsgailos eilutės praplečia šią kiek abejotinai

herojiško šventumo sampratą, o svarbiausia, paruošia kelią reikalingam dramatiniam posūkiui: „Ką davė tėvas, vargšams išdalinu, /Neturėlius mylėjo — ne poniją“ (p. 109). Į tai Katkevičius atsako: „Prisimeni, Kęsgaila, vieną kartą/Mes radome jį basą čia, ant laiptų, /Ir tik su ašutinais marškiniais?“ O Kęsgaila: „Menu, menu labai gerai, /Maršalka — /Dvi elgetos prie Katedros sėdėjo, /Vienam atidavė gražius batus, /Kitam — apsiausta, auksu siuvinėtą“ (p. 110). Tuo apsiaustu įvykdomas stebuklas jau vykusiai užsklendžiama dramą ir tai turbūt geriausia scena visame veikale.

Nors šventojo Kazimiero vaizdas nepakylėjamas aukščiausių paveldėtos tradicijos, o visam veikalui lyg ir trūksta aiškesnio jo draminių linijų susikirtimo centro, malonu skaityti lietuviškai penkiom dviskiemenėm pėdom su antru kirtuotu skiemeniu parašytus dialogus (tik gaila, kad išdavoje pasitaiko pernelyg daug neteisingų kirtų). Yra palikta kalbos klaidų: pvz. „Kas liečia privilegijas...“ (p. 43), arba „Dvi elgetos...“ (p. 110), kada abu, atrodo, yra vyrai, ir bent viena nesmagi korektūros klaida — p. 38, „gimtinė“ vietoj „giminė“. Tačiau pasirinktoji eilėdara laikytina kūrinio laimėjimu, kaip ir vadovavimasis gausiai veikėjų retoriniais klausimais, kurie atitinka jo užsibrėžtą sandarą ir nuotaiką. Gerai, kad kalba svyruoja nuo Kazimiero aukšto retorinio stiliaus iki šalutinių veikėjų liaudiškų išsireikimų: „Kara-

lius sveikas, kaip ridikas...“ (p. 75), „O kunigaikštis Teodoras Bielskis — /Tas velnio neštas ir Maskvoj nuleistas! —“ (p. 44) — tokie būdu *Sventajame Prince* nejauciama žodinės monotonijos, o tai padeda kūriniui palaikyti dramingą gyvybę. Yra ir šiek tiek ironijos: pvz., karalienė detalai išdėdus savo vyrui karaliui, kokių pozicijų Europos karališkame žemėlapyje ji siekia savo sūnams, kadangi „Aš ne vaikus gimdau, brangusis Vyre, /O karalius!“ (p. 16), jis jai lakoniškai atsako: „Visai nesistebiu, /Brangioji mano, /Kad nemiga kankina Jus“ (p. 18), arba Šidloveckio sentimentas, dvariškaiams nutarus, kad Kazimierui reikia žmonos: „Aš savo dukterį jam atiduodu“ — /Mergaitė visiškai dar nekalta“ (p. 100), jį kuri karalius reaguoja, tik treptelėdamas koja, „Magister Šidloveckis!“ ir Šidloveckis atsiprašo.

Knyga gražiai išleista šventojo Kazimiero 500 metų mirties sukaktuvių komiteto (spausdinta „Draugo“ spaustuveje, Chicagoje), prisidėjus lėšomis ir darbu nemažam skaičiui rėmėjų, dailininkės Ados Sutkuvienės išpūdingai iliustruota, Los Angeles dramų sambūrio premijuota. Ji irgi įeina į kazimierinių jubiliejinių metų kultūrinį ir meninį aruodą, kuris, tikėkimės, neliks užmirštas ir iškilms jau praėjus, o gaivins toliau mūsų tautos šventojo nors ir sąlygotą, o meniskai — sunkiai apvaldomą, tačiau reikšmingą vaizdą mūsų pasaulėjautoje.

A. L.